

Falguera, *La Notaria* i la Llei Orgànica del Notariat

Jordi Figa López Palop

Notari de Caldes de Montbui (Barcelona)

Vicepresident de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics de l'Institut d'Estudis Catalans

Dins de la gran etapa moderada que s'estén a Espanya **des del 1843 fins al 1868**, cal distingir **dos períodes ben diferenciats**, separats per la revolució del 1854: **la dècada moderada** pròpiament dita i **el període corresponent a la Unió Liberal**, sempre sota les idees defensades per la Constitució del 1845. En aquesta última fase, hi apareixen dues lleis fonamentals i íntimament relacionades: **la Llei Hipotecària del 1861 i la Llei Orgànica del Notariat del 1862**.

Els antecedents polítics són absolutament determinants en l'aparició de totes dues lleis. La ideologia dominant insistia una vegada darrere l'altra en els **conceptes d'ordre i seguretat**, tant en l'àmbit de la consolidació de les institucions (no més revolucions) com per al desenvolupament

material de la burgesia, atreta per l'expansió capitalista.

Roca i Cornet, en un article publicat a *La Notaria* l'any 1861, després de destacar que «la marxa del segle tendeix [...] a multiplicar els traspassos de la propietat immoble i a realitzar innumbrables transaccions i convenis per a la seva conservació i millora», parlava de la força, l'agitació i el moviment del moment, i **concloïa amb enorme optimisme que «la professió del Notariat [...] no perdrà ni una engruna de la seva acció i importància i s'anirà consolidant a mesura que creixin el tràfic, els projectes i les empreses i, per consegüent, la producció, la riquesa i la prosperitat pública i privada»**.

Però, **el Notariat estava preparat a mitjan segle XIX per complir aquestes exigències?**

Amb relació al Notariat castellà, la resposta evidentment és negativa. Ja és clàssica la descripció de González Palomino a les seves *Instituciones de Derecho Notarial*: «Resulta difícil entendre [...] com va ser possible, durant segles sencers, l'existència i la subsistència d'un règim notarial com el que va derogar la Llei Orgànica. Els càrrecs de Notari es proveïen per subhastes. Els notaris no tenien formació jurídica [...]. Els càrrecs eren patrimonials i negociables [...]. L'exercici admetia tinences. Molts protocols eren de propietat particular [...]. N'hi havia d'infinat de competències, tipus, classes, rams i funcions [...], depenien d'autoritats diferents o de cap, eren fixos o transhumants».

En canvi, **amb relació al Notariat català, Bono apuntava que**, potser a causa d'un nivell tècnic més alt i d'un rang so-

cial més elevat basat en uns rendiments econòmics més alts, **conservava el seu prestigi tradicional**, de manera que no coneixia el rebaixament i el descrèdit del Notariat castellà.

En realitat, el **Notariat català havia experimentat una interessant evolució des de finals del segle XVII, al llarg del XVIII i fins a principis del XIX**. Si en una primera etapa s'observa una certa decadència en la Corporació, de manera que, en paraules de Noguera, va tendir a replegar-se, tot mantenint una actitud merament conservadora i defensiva,

«dedicant el seu màxim esforç a mantenir rígidament unes tradicions [...] que anaven perdent lentament la seva eficàcia i la capacitat d'adaptació a les noves necessitats», **la Guerra de Successió va representar un cop dur per al Notariat català, que va tardar més de vint anys a recuperar-se. No obstant això, a partir d'aquí**, i en un marc polític en què la Corporació havia quedat pràcticament exclosa com a tal, **els notaris es van anar adaptant als nous temps**.

En l'àmbit de la redacció de documents, **es va abandonar progressiva-**

ment la doble redacció medieval i va aparèixer el protocol modern, en forma de llibre, en el qual van quedar estesos els documents un a continuació de l'altre, amb les signatures dels interessats, del Notari i dels testimonis i amb la supressió dels espais en blanc. En l'àmbit de la formació del Notari, es **va anar debilitant progressivament el sistema de formació gremial**, en què l'aprenent vivia vuit anys a casa del Notari, i, almenys **a la ciutat de Barcelona** i a partir de l'any 1795, es va complementar amb uns **estudis en una Acadèmia Preparatòria de l'Art de Notaria**, obligatòria per aquells que es volien col·legiar en aquesta ciutat.

És aquí on apareix el personatge central de la nostra història: **el senyor Félix M. de Falguera**, nascut a Mataró el 1811 i mort a Barcelona el 1897. Va ser un Jurista i Notari destacat, ric terratinent i important funcionari jurídic militar. De caràcter un xic autoritari, les seves actuacions no sempre van ser acceptades pacíficament per la Corporació. Tot i que amb prou feines va exercir de Notari, va ser membre de la Junta més de vint-i-set anys i Degà del Col·legi en diverses ocasions (que, en conjunt, sumen més de quinze anys). La seva biografia ha estat ressenyada en una important comunicació de Marsal Guillaumet durant el Primer Congrés del Notariat Català del 1993 i en el llibre *Els degans*, de Laureà Pagarolas i Lluïsa Cases, que publicaran la Fundació Noguera i el Col·legi i que actualment està en premsa.

De Falguera se'n destaca el seu caràcter de fundador i ànima de la revista *La Notaria*, la seva tasca com a catedràtic de Teoria i redacció d'instruments públics i la redacció del seu famós *Formulario de notaría*

D'ell, a part del seu paper rellevant en la construcció de l'actual Casa-Col·legi, se'n destaca el seu caràcter de fundador i ànima de la revista *La Notaria*, la seva tasca com a catedràtic de Teoria i redacció d'instruments públics durant més de quaranta anys a l'*Acadèmia anteriorment esmentada* i la redacció del seu famós *Formulario de notaría*, publicat el 1836 i reeditat el 1862 i el 1888.

Doncs bé, és en els seus discursos en aquesta Acadèmia, en els seus escrits per a *La Notaria* i en el pròleg del seu *Formulario* on es manifesta que el Notariat català també tenia alguns problemes: respecte a l'exercici de la fe pública judicial i l'extrajudicial, que es confonia històricament amb la lluita entre els notaris reials i els de la ciutat de Barcelona, i respecte a la formació tècnica del Notariat, el nivell tècnic del qual presentava bastantes llacunes, sobretot en el que no pertanyia a Barcelona ciutat.

Així doncs, en matèria de formularis, Falguera, **en el pròleg del seu *Formulario*, va arremetre contra la redacció de les escriptures, descuidada i rutinària, traducció literal d'antics formularis llatins, que ni els mateixos notaris entenien, i molt menys els clients.** «És ben sabut que les fórmules estilades fins ara, residu de costums antics, són llargues, pesades, obscures, plenes de repeticions, de frases insignificants o ambigües, de concordança antigramaticals i construccions afectades o incorrectes, de clàusules inútils, insulses i ridícules, defectuoses en el llenguatge i en el sentit, moltes de les quals són contràries als principis de la nostra legislació i algunes expressament prohibides per la llei».

Davant d'aquestes carències, què es va proposar la Llei Orgànica del Notariat?

Al llarg de tot el seu carregós procés preparatori i de les seves successives lleis de bases, es van anar decantant com a més importants les següents finalitats: **reversió a l'Estat dels oficis alienats, amb indemnització als propietaris** (disposició transitòria 3a i següents); **separació de la fe pública judicial de l'extrajudicial**, establint un únic tipus de Notari (article 1); **nomenament a càrrec de l'Estat** (article 11), **per oposició davant de les audiències, i proposició de ternes** (article 12), **exigència de la llicenciatura en Dret dels aspirants** (article 10-4); **incompatibilitat amb qualsevol altre càrrec, professió o treball públic** (article 16); **redacció correcta de les escriptures, per descomptat, en llengua castellana** (article 23 i següents), **i lectura prèvia a la seva subscripció** (article 25); **formació del protocol com a col·lecció ordenada de matrius** (article 17), **propietat de l'Es-**

tat i a càrrec dels notaris, que tindrien la seva custòdia (article 36), **però no podrien expedir segones còpies sense autorització judicial** (article 18); **regulació de la demarcació d'acord amb criteris objectius** (article 3); **instauració de la fiança** (article 14), **però abolició d'altres prestacions** (article 13), **i, per acabar, organització en termes generals dels col·legis, els arxius i la inspecció i disciplina dels notaris.**

Quina va ser la reacció del Notariat català, especialment de Falguera, davant la nova Llei i els seus projectes previs?

És important **diferenciar entre la posició del Col·legi davant dels successius projectes i la Llei de Bases redactats abans de l'aprovació de la Llei i la reacció final després de la seva promulgació.**

Durant el primer període que ens interessa, que inclou bàsicament els anys que van **del 1856 al 1861**, el Notariat català va posar de manifest les seves opinions a través de l'Informe de la Comissió del Col·legi de l'any 1857, que va traslladar al Congrés i al Senat algunes observacions sobre la Llei de Bases de 1858, i diferents articles publicats a *La Notaria* entre els anys 1858 i 1859. En tots aquests **es mostren elogiosos en termes generals amb l'oportunitat de la Llei i amb els redactats** que, successivament, s'anaven frustrant per la caiguda dels corresponents governs que els havien presentant.

En particular, **la Llei de Bases de 1858 va merèixer un article laudatori del mateix Falguera a *La Notaria* d'abril de 1858**, en el qual reclamava algunes modificacions en qüestions menors, de vegades simplement gramaticals. Així, a la base 4a, demanava la substitució de l'expressió «ofici de Notari» per «exercici del Notariat»; a la base 8a, en la provisió de notaries, demanava la substitució de «concur públic» per «oposició»; a la base 12a, mostrava alguna cautela davant la possibilitat que la Llei prescrivís fórmules oficials en la redacció dels documents públics i poca cosa més. Únicament la qüestió de les incompatibilitats, regulada a la base 4a, que privava el Notari de l'exercici de qualsevol altre càrrec, professió o treball públic, va donar lloc a retrets més seriosos per part de l'autor.

El posterior projecte de 1859 va ser igualment ben acollit. Martí i Sagristà va escriure una sèrie d'articles a *La Notaria* entre els mesos de febrer i maig d'aquell any en què analitzava detalladament l'articulat. En el títol primer, **elogiava la separació d'atribucions entre Notari i escrivà i la demarcació no discrecional.** En el títol segon, **el nomenament reial dels notaris i els mitjans i els requisits d'accés** (que després van ser modificats a la Llei), elogiant **el sistema d'oposició com a mitjà per engendrar «esperit d'emulació».** També va acollir favorablement la **major flexibilització en matèria d'incompatibilitats**, però, en canvi, **es va mostrar contrari a la necessitat de fiança.** En els títols tercer i quart, **estava plenament d'acord amb la regulació del protocol, la seva formació** (que la Llei va canviar), **la seva propietat per part de l'Estat i la seva custòdia per part dels notaris.** Els títols cinquè i sisè, que regulen els col·legis i la disciplina dels notaris, mereixien així mateix la seva aprovació, tot i que **no estava d'acord en què el Notari que incorregués en responsabilitat criminal pogués ser al mateix temps multat pel Col·legi.** Per acabar, el fet que el títol setè, més que regular els **aranzels**, fes remissió a un futur Reglament, no va impedir que l'autor fes algunes **reflexions encertades sobre la importància d'aquesta qüestió per obtenir una major dignificació del Notariat.**

Després de la promulgació de la llei, la crítica va pujar de to. En una sèrie de set articles publicats a *La Notaria* entre juliol de 1862 i abril de 1863, Falguera va mostrar-hi la seva disconformitat

Després de la promulgació de la Llei, la crítica va pujar de to. En una sèrie de set articles publicats a *La Notaria* entre juliol de 1862 i abril de 1863, Falguera va mostrar-hi la seva disconformitat (al seu entendre, excessivament influenciada per la legislació francesa i per algunes tradicions castellanes). Tot i que teòricament s'hi van fusionar les diferents pràctiques notariales espanyoles, en un model que, des d'un punt de vista tècnic, era infinitament superior al castellà vigent fins a la data, la veritat és que amb prou feines

es va tenir en compte la manera de fer del Notariat de l'antiga Corona d'Aragó i, en especial, del de Catalunya, que en termes generals funcionava bé i tenia un gran prestigi. Amb raó es queixava de la preponderància que tenien a la nova Llei les tradicions de les províncies del centre: «A Espanya, cal dir-ho, el centre absorbeix [sic] la circumferència, el cor viu una vida robusta a costa de les extremitats». Els seus principals retrets van adreçats als punts següents:

- a) **L'article 17, que definia el protocol com a «col·lecció ordenada de les escriptures matrius autoritzades durant un any».** Creia que aquesta regulació produiria greus perjudicis en matèria de falsificació i suplantació que podrien haver-se evitat fàcilment si s'hagués optat pel sistema vigent a les províncies de l'antiga Corona d'Aragó, que formaven el protocol escrivint les escriptures l'una al peu de l'altra, sense deixar espais en blanc i formant un autèntic llibre.
- b) **L'article 18, que imposava el mandat judicial per expedir segones i posteriors còpies,** amb les molèsties, les despeses i les dilacions que ocasiona aquest sistema, que es podrien haver evitat seguint el sistema vigent a Catalunya, en què aquest requisit no era necessari.

c) **L'article 32, que imposava el secret del protocol,** que només podia ser examinat, sense autorització judicial, per les parts, els hereus o els causahavents, respecte del sistema vigent a Catalunya, en què el protocol tenia «caràcter públic», tret del secret que protegia els testaments durant la vida del testador.

d) **L'article 25, que imposava al Notari no només l'obligació de llegir íntegrament el document o permetre llegir-lo a la seva elecció a les parts i els testimonis, sinó que s'obligava a que es consignés aquesta circumstància en el mateix document, donant fe d'això** (cosa que per a l'autor era degradant).

e) Però, sens dubte, és **l'article 10, que permetia que l'Advocat, sense necessitat de cap pràctica, pogués accedir al Notariat,** amb el qual manifesta més desacord. En efecte, aquest article, en establir com a requisits per accedir a la professió «[...] haver cursat els estudis i complert amb els altres requisits que prevegin les lleis i els reglaments, o ser Advocat», establia una via alternativa d'accés al Notariat que no requeria cap pràctica. Falguera, que no vivia de la notaria, sinó de la seva professió d'Advocat, es considerava imparcial per jutjar que «per formar un bon Advocat n'hi ha prou amb una quarta part de pràctica per

tres d'estudis teòrics, a la vegada que un Notari perfecte només s'obté en sentit invers». La seva llarga trajectòria com a catedràtic de Notaria i la seva experiència com a mestre de Dret Civil a l'Acadèmia del Notariat no li impedien veure la importància que la pràctica tenia i té en la professió notarial. La seva intel·ligència li va fer veure de seguida que l'eliminació dels anys de pràctica per accedir al Notariat convertiria la nostra professió en una cosa diferent, i no necessàriament millor.

Acabo amb unes paraules de Figa Faura en una conferència que va oferir a l'Acadèmia Madrilenya del Notariat el 1978: «Els notaris catalans van percebre com una amenaça la direcció que s'intentava donar [...] a la formació del Notari. Falguera va insistir una vegada i una altra en la improcedència d'un sistema que volia convertir el Notari en un Jurista. Potser de manera imprecisa [...] veia que a la brillantor científica del Notariat es podria sacrificar algun dia allò que creia que eren les seves essències més pures, les seves característiques fonamentals. Perquè si hem dit que el Notari en els seus vuit anys de pràctica aprenia els secrets de la professió notarial, no hem volgut dir amb això que aprenia només a fer escriptures [...]; aprenia una manera de fer i una manera de ser; heretava una tradició i continuava i perfeccionava un model professional».

